

RALPH VAUGHAN WILLIAMS
ΕΝΑΣ ΣΥΝΤΗΡΗΤΙΚΟΣ ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ ΜΕ ΑΝΑΤΡΕΠΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΦΑΣΕΙΣ
(ΣΥΝΤΟΜΟ ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΜΙΑ ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΚΗ ΑΚΡΟΑΣΗ)

20 Οκτωβρίου 2022

Γράφοντας αυτό το σημείωμα, πληροφορήθηκα τον θάνατο του συμμαθητή και φίλου Χάρη Καμπουρίδη, κριτικού της τέχνης και σημειολόγου, στη μνήμη του οποίου το αφιερώνω και για τον οποίο Χάρη συνέχισα να είμαι μετά από τόσα χρόνια ο επονομαζόμενος «Sartre», λόγω της μαθητικής περιπέτειάς μου την περίοδο του Παρισινού Μάη του '68 με τον γαλλικό αθεϊστικό υπαρξισμό.

«Μη μιλάτε! Σκέφεται ο Καμπουρίδης», έλεγε ο αείμνηστος καθηγητής μας Γιάννης Παπακώστας. Δυστυχώς, τώρα, δε σκέφεται, αλλά οι σκέψεις του θα μείνουν για πάντα.

Η αλήθεια είναι ότι ο Ralph Vaughan Williams ήταν εντελώς ξεχασμένος στη μνήμη μου, πέρα από ένα περιστατικό που άκουγα, συχνά, να διηγούνται στη Γαλλία, όταν, όντας ώριμος συνθέτης και μαέστρος στην Αγγλία, επισκέφτηκε το Παρίσι να μαθητεύσει στον Vincent d'Indy, αλλά, τελικά, βρέθηκε στον Maurice Ravel με μια βαλίτσα έργων του για να του ζητήσει να μαθητεύσει μαζί του. Ο Ravel δεν κοίταξε καν τα έργα του Williams και του συνέστησε να γράψει σε μια εβδομάδα ένα μινουέτο σε στυλ Mozart για να εκτιμήσει τις δυνατότητές του.

Αυτή ήταν μια γενικότερη αντίληψη της γαλλικής σχολής που απαιτούσε την απόλυτη γνώση του κάθε στυλ της μουσικής παράδοσης και ας μη ξεχνάμε ότι και η φημισμένη τάξη της ανάλυσης του Olivier Messiaen στο Ωδείο του Παρισιού εκεί απέβλεπε, όπως και τα μαθήματά του στην αρμονία που άρχιζαν από τον Monteverdi, γιατί ο ρόλος του δημιουργού δεν είναι η παρά φύση ασέλγεια, δίκην νεκροφιλίας, σε κουφάρια δωδεκαφθογγικών σειρών που ικανοποιούν τη διανοητική ατασθαλία, συχνά, χωρίς κάποιο αισθητικό περιεχόμενο.

Ο Ravel κρατούσε γενικότερα μια απόσταση επιφύλαξης και ειρωνείας, όπως συνέβη και με τον George Gershwin που, κατά την περιοδεία του στις ΗΠΑ, του ζήτησε να μαθητεύσει και αυτός μαζί του και ο Ravel του απάντησε, ότι είναι ένας πολύ καλός Gershwin και δε βλέπει τον λόγο να θέλει να γίνει ένας κακός Ravel.

Πριν λίγες, λοιπόν, μέρες άκουσα στο France Musique ένα αφιέρωμα στον Ralph Vaughan Williams και αναδύθηκαν στη μνήμη μου διάφορες σκέψεις γι' αυτόν τον καθαρόαιμο, ας μου επιτραπεί ο χαρακτηρισμός, και αντιφατικό Άγγλο δημιουργό, όπως για παράδειγμα:

Την αυστηρή σοβαρότητά του με το ιδιοφυές χιούμορ του, σαν αυτό κατά την εκτέλεση της 6^{ης} Συμφωνίας του που ευχαρίστησε τους μουσικούς και τον μαέστρο, Sir Adrian Boult, γιατί με την εξαιρετική εκτέλεσή της κατόρθωσαν να αναδείξουν στην επιφάνεια όλα τα ελαττώματά της και, ίσως, άφησαν να φανούν και κάποιες αρετές.

Τον αθεϊσμό και αγνωστικισμό του, παρά το ότι ήταν γιος ιερέα, αλλά και την έλλειψη αναστολών να γράψει μεγάλης κλίμακας και αξιόλογα θρησκευτικά έργα, όπως η όπερα «The Pilgrim's Progress», η χορωδιακή συμφωνία «Flos Campi» σε κείμενα από το «Άσμα Ασμάτων», το ορατόριο «Sancta Civitas», το μπαλέτο «Job», κλπ.

Τον απογαλακτισμό του από τις γερμανικές επιρροές, χωρίς να είναι φανατικός κατά της γερμανικής αισθητικής (άντεξε τη διδασκαλία του Max Bruch στο Βερολίνο, μόνο, λίγους μήνες, εγκαταλείποντας τον Bruch δυσανεκτός), και την αντίθεσή του στον όψιμο γερμανικό ρομαντισμό, λέγοντας ότι αυτά που γράφονται μετά τον Robert Schumann δεν είναι μουσική και εκδηλώνοντας την αντίθεσή του στον Richard Wagner με το σχόλιο «λένε ότι ο Wagner συγκέντρωνε φίλους του και τους διάβαζε τα λιμπρέτα από τις όπερές του, είμαι τυχερός που δεν ήμουν εκεί».

Τον συντηρητισμό του με τον οποίο κατηγόρησε την Αριστερά της χώρας του για την προσέγγισή της με τη Σοβιετική Ένωση, χαρακτηρίζοντάς τη ως μάταιη, ο οποίος, όμως, συντηρητισμός του δεν τον εμπόδισε να κάνει μουσική από τον λαό, αντλώντας στοιχεία από τη λαϊκή μουσική παράδοση, για τον λαό, αφού δεν θεωρούσε την τέχνη της μουσικής ως προνόμιο μιας ελίτ.

Τη συγγενεία του με τον φυσιοδίφη Charles Darwin που ήταν αδελφός της γιαγιάς του και η οποία συγγένεια κλόνισε από την παιδική ηλικία του τον θρησκευτικό προστατευτισμό στον οποίο ζούσε, αφού ρωτούσε, συχνά, τη γιαγιά του, αν έχει δίκαιο η Βίβλος και ο ιερέας πατέρας του που έλεγαν ότι ο Θεός έκανε τον κόσμο σε λίγες μέρες ή ο διάσημος θεός του, Charles Darwin, που ισχυριζόταν ότι χρειάστηκε πολύ περισσότερος χρόνος για τη δημιουργία του κόσμου.

Την ενορχηστρωτική ευρηματικότητα και αναθεωρητισμό του στην προβολή ασυνήθιστων οργάνων ή τεχνικών τους, πχ το σαξόφωνο στην 9^η Συμφωνία του για τα οποία σαξόφωνα έλεγε, ότι δεν θεωρείται αυτονόητο, ίσως εκτός από το Scherzo, να συμπεριφέρονται σαν γάτες με ανία, αλλά να είναι ο εαυτός τους και ρομαντικά.

Και τέλος, μια λεπτομέρεια:

Ο Ralph Vaughan Williams υπηρέτησε στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο αρχικά ως νοσοκόμος και μετά στο πυροβολικό, εκτός από τη Γαλλία και στην Ελλάδα και συγκεκριμένα στη Θεσσαλονίκη, όπου έχασε ένα μεγάλο μέρος της ακοής του

και μετά τον πόλεμο έγραψε την 4η Συμφωνία σε, εντελώς, διαφορετικό και τραγικότερο ύφος από τα προηγούμενα έργα του.

ΥΓ

Υπάρχει μια φράση που αποδίδεται στον William Shakespeare, αλλά προσωπικά δε θυμάμαι να τη συνάντησα κάπου στο έργο του, ότι η απόσταση από το σοβαρό στο γελοίο είναι πολύ μικρή, αλλά πολύ μεγάλη από το γελοίο στο σοβαρό.

Πρόσφατα, λοιπόν, η αγνωσμένη και αναμφίβολης φαιδρότητας ελληνική πολιτεία νομοθέτησε και ενέταξε στην επίσημη μουσική εκπαίδευση την παραδοσιακή και τη σύγχρονη λαϊκή ελληνική μουσική, λογιολογώντας μια ιστορικά αυτοδίδακτη διαδικασία, προφανώς, κατόπιν παρεμβάσεων κάποιων κατ' επάγγελμα θρησκευτικοεθνικοπατέρων που βρήκαν εύφορο έδαφος να ευδοκιμήσουν τις ιδιορρυθμίες τους.

Έτσι, μπορεί κανείς να αποκτήσει δίπλωμα Λύρας της Καππαδοκίας (Κεμανέ) ή του Ανατολικού Αιγαίου ή της Κρήτης, της Σύρριγγας του Πανός, κοινώς, Μουσκάλι (ΔΙΠΛΩΜΑ ΜΟΥΣΚΑΛΙΟΥ, θα αναγράφεται στον, ευτυχώς, αδιαβάθμητο τίτλο σπουδών) (ελπίζω να μην αξιωθούμε να ακούσουμε κάποια στιγμή το «Prélude à l'après-midi d'un faune» του Claude Debussy με Μουσκάλι στη θέση του Φλάουτου και εκτελεστή κάποιον μουσκαλιστή), του τουμπελεκίου, του Μπεντερίου, κά, ων ουκ έστι αριθμός.

«Όλα τὰ χει η Μαρριόρη, ο φερετζές της έλλειπε!»

Σκέφτομαι τη στιγμή που κάποιος περισπούδαστος διπλωματούχος του Κεμανέ του καθ' ημάς μουσικού εδωδιματοπωλείου θα ήθελε να συνεχίσει τις σπουδές του στη Μουσική Ακαδημία της Βιέννης ή το Ωδείο των Παρισίων. Θα σηκώνονταν οι νεκροί να δουν τον Έλληνα εξωγήινο με την επικύρωση της βούλας του ελληνικού κράτους.

Ας ελπίσουμε να μην δικαιωθεί ο Albert Camus που έλεγε, ότι «Όλες οι μεγάλες πράξεις και όλες οι μεγάλες ιδέες έχουν μια γελοία αρχή» («Toutes les grandes actions et toutes les grandes pensées ont un commencement dérisoire») (Le mythe de Sisyphe).